

TROAS'TA ROMA KOLONİZASYONU: NEDENLER VE SONUÇLAR*

Erdinç BURULDAĞ¹

Öz

Troas'taki Roma kolonizasyon politikası Iulius Caesar ile başlar ve bölgenin kuzeyinde yer alan Lampsakos ve Parion'a, Roma koloni statüsü verilir. Bu ilk kolonizasyon faaliyetlerinin ardından, İmparator Augustus tarafından Alexandria Troas da bir Roma kolonisine dönüştürülür. Yaklaşık çeyrek asırlık süre içerisinde bölgenin kıyı şeridinde izlenen bu kolonizasyon politikasının birden fazla nedeni olmalıdır. Bu nedenlerin başında, hiç şüphesiz askeri yani güvenlik gerekçeleri gelir. Jeopolitik konumları yanında, kolonize edilmek üzere seçilen kentlerin, zengin yeraltı kaynaklarına sahip ve verimli arazilerle çevrili liman yerleşimleri oldukları aşikârdır. Tüm bu unsurlar, sadece Roma İmparatorluğu'nun askeri ve ekonomik çıkarları için değil, aynı zamanda "yeni bir yaşam" kuran kolonistler için de oldukça değerlidir. Bu üç Grek kentinin yeni yerleşimcilerle kolonize edilmesi sonucunda, kentlerin demografik, dini, siyasi, sosyo-kültürel ve ekonomik yapılarında değişimler gözlemlenmeye başlar. Epigrafik, arkeolojik ve antik kaynaklar ışığında hazırlanan mevcut çalışmada tüm yönleriyle Roma kolonizasyonun Troas bölgesindeki Lampsakos, Parion ve Alexandria Troas'ta bıraktığı bu izler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Roma Kolonizasyonu, Troas, Iulius Caesar, Augustus

ROMAN COLONIZATION AT THE TROAD: REASONS AND RESULTS

Abstract

The Roman colonisation policy in the Troad began with Julius Caesar and Lampsakos and Parion in the north of the region received the Roman colonial status. After the first colonization activities, Alexandria Troas were also converted into a Roman colony in the reign of Emperor Augustus. There must have been several reasons for the colonization activities, which took place on the coast of Troad in a short period of time about a period of twenty-five years. The first of these is undoubtedly based on military reasons. In addition to the geopolitical location, it is noteworthy that the settlements chosen as colonies are port cities that had rich in underground resources and fertile lands. All these elements were of great importance not only to the military and economic interests of the Roman Empire, but also to the colonists who were starting "a new life". As a result of the colonization of these three Greek cities with new settlers, changes in the demographic, religious, political, socio-cultural, and economic, structures of the cities began to be observed. In the present study, which was prepared to take into account archaeological, epigraphic and ancient sources, these effects of Roman colonization in Lampsakos, Parion and Alexandria Troas in the Troad were shown.

Keywords: Roman Colonization, Troad, Julius Caesar, Augustus

* Bu çalışma, "Anadolu'nun Romalılaşma Sürecinde Troas Bölgesi Kolonileri" başlıklı ve 482040 tez no'lu Doktora tezinden türetilmiş olup, 2018 yılında gerçekleştirilen "Uluslararası Propontis ve Çevre Kültürler Sempozyumu'nda" sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, erdincburuldag@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3075-5503.

Başvuru Tarihi (Received): 02.02.2024 **Kabul Tarihi** (Accepted): 07.05.2024

Giriş

En yalın tanımı ile Anadolu'nun kuzeybatı köşesi, antik döneminde Troas olarak adlandırılmaktadır. Prehistorik dönemlerden itibaren yerleşim görmeye başlayan Troas, ortak ya da farklı kültürden gelen bazı halklar için kimi zaman vatan, kimi zaman ise durak ve uğrak noktası olmuştur. Bölge, MÖ 2. bin yılın sonlarında gerçekleştiği varsayılan efsanevi Troya Savaşı ve onun son 51 gününü destansı bir dille anlatan Homeros'un *Ilyada'sı* ile hem tarih sahnesine çıkmış hem de Avrupa kültür tarihi içinde önemli bir yer edinmiştir. Aynı yılları takiben başlayan göç dalgası ile bölgeye, Kıta Yunanistan'daki Teselya ve Boiotia bölgelerinden gelen Aiol kökenli halkların yerleştiği bilinmektedir. MÖ 1. bin yılın ikinci çeyreğine gelindiğinde ise Troas, Grek kolonizasyona tanıklık eder. Bu süreçte bölgenin kıyı şeridi boyunca pek çok yeni Grek yerleşimi kurulur. Troas'taki ikinci kolonizasyon hareketi, MÖ 1. yüzyıl ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Iulius Caesar döneminde başlayan bu süreçte, bölgenin kuzey yerleşimlerinden Lampsakos ve Parion koloni olarak seçilir. Bu ilk kolonilerin ardından, İmparator Augustus döneminde, bölgenin batısındaki kıyı yerleşimlerinden Alexandria Troas da italik kökenli yeni yerleşimcilerle birlikte bir Roma kolonisi olarak anılmaya başlar.

Bu çalışmanın amacı, Roma kolonizasyon politikası bağlamında Troas'ta kurulmuş olan Roma kolonilerinin kuruluş nedenleri ve koloni statüsünün mevcut yerleşimlerdeki etkilerini ortaya koymaktır.

1. Roma kolonisi olarak seçilen Troas yerleşimleri

1.1. Lampsakos

Troas'ın kuzey yerleşimlerinden biri olan Lampsakos, Hellespontos'un kuzeydoğu girişine konumlandırılmıştır. Boğazın Propontis'e ulaşmadan önce, daralan son noktasında, Abydos'un kuzeydoğusunda (Strabon, *Geog.* 13. 1.18); Parion'un ise batısında (Strabon, *Geog.* 13. 1.19) yer alan yerleşim, bugün Çanakkale'nin Lapseki ilçesi sınırları içerisinde, modern yerleşimin tam altında uzanmaktadır.

Strabon'a göre (*Geog.* 13. 1.19) Lampsakos, MÖ 7. yüzyıl başlarında Miletoslular tarafından; Eusebios'a göre (*Chron.* 95d) ise yerleşim, MÖ 654/53'te Roma kraliyet tahtına geçen Tullus Hostilius'un egemenlik senesinde kurulmuş olmalıdır. Kuruluş tarihi ile ilgili Eusebios ile aynı görüşü paylaşan Stephanos Byzantios (3.35L), Polyainos (*Strat.* 8.37) ve Pomponius (1.97) ise Lampsakos'un Phokaiyalılar tarafından iskân edildiğini belirtirler. Grek *polis*i olan bu yerleşim, tarihsel süreç içerisinde Lidya ve Pers hakimiyetine girer. Hellenistik dönemde ise önce Lysimakhos, ardından Seleukos ve Pergamon Krallıklarına bağlanır. MÖ 45 yılına gelindiğinde ise Lampsakos, kısa sürecek olan yeni bir siyasi oluşum ile Roma kolonisine dönüşür.

Lampsakos'un Roma koloni statüsünün ilk kanıtı, Iulius Caesar devrine tarihli sikkelerdir. Bunların ön yüzlerinde, Caesar başı ile ilk harfi *colonia* kelimesini ifade eden ve koloni isminin baş harflerini simgeleyen dört harflik bir lejant yer alır. Arka yüzlerde ise koloninin sınırlarının çizilişini simgeleyen saban sürme betimi ile kentin en üst yöneticisi olan *duumvir*lerin isimleri mevcuttur (RPC 1, no. 2268-2272). Antik yazarlardan Appianus, bir anektodunda (*B Civ.* 5.137), Iulius Caesar tarafından Lampsakos'a çok sayıda italik kolonistin yerleştirildiğini ve bunların 200 süvari ile piyadelerin oluşturduğu üç lejyon ile Pompeius'un safına geçtiğini belirtir. Onun bu ifadesi, Lampsakos'un bir Roma kolonisine dönüştüğünün bir diğer kanıtıdır.

Kolonideki MÖ 46/45 yılına tarihli ilk darpların ardından, sikkeler üzerindeki Latince lejantlar, bir daha görülmemek üzere ortadan kaybolur ve Augustus dönemiyle birlikte sikkelerde yalnızca Grekçe lejantlar kullanılmaya başlar. Bunun yanında, söz konusu sikkeler üzerindeki Grekçe lejantlarda yerleşimin etnisitesi, Klasik ve Hellenistik dönemlerde olduğu gibi, “ΛΑΜΨ” ve “ΛΑΜΨΑΚΗ” şeklinde ifade edilmektedir (Buruldağ, 2017a: 83; Buruldağ, 2020: 19; Martin, 2013: c. 1, 99). Bu sebeple, sikkeler üzerindeki söz konusu uygulamalar, Lampsakos'un Roma koloni statüsünün

oldukça kısa sürdüğünü ve bunun, Augustus dönemi ya da hemen öncesinde sona erdirilmiş olduğunu düşündürmektedir (Buruldağ, 2017a: 83; Buruldağ, 2020: 19-20; Freber, 1993: 145; Martin, 2013: c. 1, 99).

Plinius'un bir anekdotunda (HN 5.141), "Sonra Perkote yerleşimi ve daha önce Pityussa olarak anılan Lampsakos gelir, sonra Homer Adrastia olarak anılan Parion kolonisi, sonra Priapos yerleşimi..." ifadesi yer almaktadır. Burada Parion, bir koloni olarak anılırken, Lampsakos ise eski ismi ile birlikte ve sadece yerleşim olarak belirtilir. Bahsi geçen sikke uygulamaları ile paralellik gösteren Plinius'un bu ifadesi, Lampsakos'un hiç olmazsa MS 1. yüzyıl ikinci yarısı öncesinde Roma koloni statüsünün sonlanmış olduğu fikrini desteklemektedir. Dolayısıyla, tüm bu eldeki veriler, Lampsakos'taki Roma kolonisinin Parion ve Alexandria Troas'a kıyasla kısa ömürlü olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bunun olası nedenini de yine Lampsakos'un Roma koloni statüsünü ifade eden Appianus'un bir anekdotu günümüze taşır. Koloniye yerleştirilmiş olan italiklerin Pompeius'un safına geçmiş olması, olasılıkla Lampsakos'un bu statüyü kaybetmesinin asıl sebebi olmalıdır (Buruldağ, 2017b: 83; Buruldağ, 2020: 19-20 Römhild, 2011: 168; Tenger, 1999: 165).

1.2. Parion

Parion, Propontis'in güneybatı kıyısındaki Bodrum Burnu üzerinde yani Hellespontos'a hâkim bir noktada bulunur. Antik kaynaklarda Troas ve Mysia bölgeleri hatta Phrygia, Hellespontos ya da Propontis gibi farklı bölgeler içerisinde belirtilen yerleşim, Strabon'a (*Geog.* 13.1.12,14-15) göre Pitya, Adrasteia, Linon, Paisos, Priapos ve Lampsakos topraklarıyla çevrilmiştir. Yine antik kaynaklarda Parion'un kuruluşu, Ion kolonizasyonuna dayandırılır ve böylece yerleşimin MÖ 709 yılında Miletoslular tarafından kurulmuş olduğu ifade edilir (Strabon, *Geog.*, 13.1.14; Aeneas Tacticus, *Asclep.* 1.1-3). Bir Grek *polis*i olarak varlığını sürdüren Parion, kuruluşunu takiben, Lidya, Pers egemenliğine girer. Hellenistik dönemde ise kent, sırasıyla Lysimakhos, Seleukos ve Pergamon Krallığı hakimiyeti altındadır. Bu sürecin ardından MÖ 45 yılına gelindiğinde ise yerleşim, bir Roma kolonisine dönüştürülür.

Parion'un koloni statüsünün en somut kanıtlarını, epigrafik veriler ve antik kaynaklar günümüze taşır. Roma dönemine tarihli Grekçe ile Latince yazıtlarda (Ergürer ve Keleş, 2018: 29-30; IK 25, no. 7-10, 12-13, 45; IK 53, no. 36; Le Bas ve Waddington, 1870: 434, no. 1750; Sayar, 2016: 201-207) ve Plinius'un iki anekdotunda (HN 4.48; 5.141) yerleşim için *colonia* ifadesi kullanılmaktadır. Yine yerleşim isminin dört harflik bir kısaltma ile belirtildiği Latince lejantlı sikkelerde, ilk harf, *colonia* kelimesini temsil etmektedir (RPC 1, no. 2253-2258, 2261-2262). İmparator Hadrianus'a değin kent darplarında dört harflik bir kısaltma şeklinde okunabilen koloni ismine, "H" harfinin eklenmiş olması ve yazıtlarda imparatorun *conditor* yani kurucu olarak onurlandırılması (IK 25, no. 7-9), Parion'un koloni statüsünün yinelenmiş olabileceğini düşündürmektedir (Buruldağ, 2017a: 65-66; RPC 3, 185; Zahrnt, 1988: 241-242). Bu statünün en azından MS 260'lı yıllara değin sürdüğü, yine Parion'a atfedilen sikkelerden takip edilebilmektedir.

1.3. Alexandria Troas

Alexandria Troas, Hellespontos'un güney çıkış noktası ile Lekton arasında bulunan kıyı şeridinin orta noktasında, Tenedos'un hemen doğusunda yer alır. Kent, III. Aleksandros'un komutanlarından biri olan Antigonos Monophthalmos tarafından Antigoneia ismi ile MÖ 310/9 yılında kurulmuştur (Billows, 1990: 215; Billows, 1995: 39; Tameanko, 2002: 128). Antik çağın en bilinen yerleşim oluşturma biçimi olan *synoikismos* ile nüfuslandırılan bu yeni yerleşimin sakinlerini, çevre yerleşimlerden yani, Kolonai, Kebren, Neandria, Skepsis, Larisa ve Hamaksitos'tan gelen halklar oluşturmuştur (Akalin, 2003: 1; Bellinger, 1961: 2-3, 12, 78-79; Billows, 1990: 215; Cohen, 1995: 145; IK 53, 95; Schwertheim, 2016: 750; Weiß, 1996: 162). Antigonos Monophthalmos'un MÖ 301 yılındaki İpsos Savaşı'nda ölmesinin ardından yerleşim Lysimakhos hakimiyetine girer ve ismi, Alexandria Troas olarak değiştirilir (Plinius, HN 5.124; Strabon, *Geog.* 13.1.26). Hellenistik dönem içerisinde bir Grek *polis*i olarak siyasi varlığını sürdüren yerleşim, olasılıkla İmparator Augustus

tarafından bir Roma kolonisine dönüştürülür. Yerleşimin bu yeni siyasi yapılanmasının ilk izlerini de yine Lampsakos ve Parion’da olduğu gibi, antik kaynaklar ve epigrafik veriler sunmaktadır. *Lex Portorii Provinciae Asiae*’da (Engelmann ve Knibbe, 1989: 103-105, st. 44; Cottier ve diğerleri, 2008; Takmer, 2013: 103-206; Vigorita, 2009: 507-513), MÖ 12 yılında yapılan düzenlemelerde yerleşim ismine *ἀποικία* yani *colonia* kelimesinin eklendiği görülmektedir². Yerleşim için Strabon (*Geog.* 13.1.26), “*Ρωμαίων ἀποικίαν*” yani “Romalıların Kolonisi”; Plinius (*HN* 5.124) ise “Alexandria Colonia Romana” yani “Roma Kolonisi Alexandria” ifadesini kullanır. Sikkeler aracılığıyla bu koloni statüsünün izleri, MS 260’lı yıllara değin takip edilebilmektedir. Bu yılları takiben Zosimos’un MS 4. yüzyıl ilk yıllarında kent ismini andığı yarım asırlık süreç içerisinde ise koloninin akıbetine dair herhangi bir veriye ulaşılamamaktadır. Zosimos (*Hist. Nova* 2.30), söz konusu tarihlere geçen bir olayı anlatırken, kentin bir Roma kolonisi olduğunu belirtmeksizin, yerleşim için yalnızca Troas ismini kullanır. Dolayısıyla, Alexandria Troas’ın koloni statüsünün bahsi geçen tarihlere yani MS 260’lı yıllar ile aynı asrın son çeyreği arasında sonlandırılmış olduğuna işaret eden dolaylı bir kanıt niteliğinde olduğu için Zosimos’un bu ifadesini göz ardı etmemek gerekir.

2. Troas’taki Roma kolonizasyonunun nedenleri

Troas’ta MÖ 1. yüzyıl ikinci yarısı ilk yıllarında, Iulius Caesar tarafından başlayan kolonizasyon süreci, olasılıkla Augustus döneminde de devam etmiştir. İlk dönem olarak değerlendirilen Caesar devrinin genel kolonizasyon politikası, devletin farklı coğrafyalarındaki eyaletlerinde emekli Roma askerleri yani *veterani* için yeni koloniler kurarak gerçekleşir (Filges, 2010: 133). MÖ 46-44 yıllarını kapsayan bu kısıtlı zaman diliminde, koloni kurma sebebi her ne kadar askerlere emeklilik tazminatı için verilecek olan arazilerin temini gibi görünse de bunun aynı zamanda savunma ve güvenlik yani askeri amaçlı olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde Caesar tarafından deniz aşırı kurulan kolonilere 80.000 Roma yurttaşının gönderildiği Suetonius (*Iul.* 41) tarafından aktarılmaktadır. Caesar’ın öldürülmesini takiben kolonilere gönderilecek olan veteranların akıbeti konusunda Roma’da yaşanan kriz de devrin yazarlarınca tarihe bir not olarak düşülmüştür (Appianus, *B Civ.* 2.507, 523, 565; Cassius Dio, 44.34; Cicero., *Att.* 14.14.2).

Res Gestae’den (28) anlaşıldığı üzere, Iulius Caesar’ın askeri gerekçelere dayalı koloni politikası, sonraki süreçte Augustus tarafından da sürdürülmüştür (Filges, 2010: 133; Kornemann, 1900: 565-566; Laffi, 2007: 34; Salmon, 1969: 138-144).

Troas’ta neredeyse çeyrek asırda gerçekleşen bu sürecin dinamikleri yani Roma kolonizasyonunun nedenleri, askeri ve ekonomik nedenler olarak iki ana başlıkta değerlendirilebilir³. Askeri nedenler, bölgenin jeopolitik konumundan ileri gelir. Anadolu’nun kuzeybatı köşesinde yer alan Troas, iki kıtayı birbirine bağlarken, Hellepontos vasıtasıyla Propontis’e ve oradan da Karadeniz’e ulaşımı sağlamaktadır. Bu jeopolitik konumun önemi, en açık şekilde I. Mithradates Savaşı’nda kendisini göstermiştir. Troas’taki Roma kolonizasyon hareketlerinin hemen öncesinde gerçekleşen bu savaşta, Parion, Lampsakos, Alexandria Troas ve Ilion, burada bir savunma hattı oluşturarak Roma’dan “Bağımsızlık Statüsü” elde ederler (Palaz-Erdemir, 2004: 173). Bu savaştan sonra Ilion haricindeki diğer kentlerin birer Roma kolonisi olması da bir tesadüften öte, bu alanların hem bölgenin güvenliği hem de Roma’nın doğudaki hâkimiyeti için askeri açıdan önemini göstermektedir.

Epigrafik verilerden anlaşıldığı üzere Alexandria Troas’a, üst düzey kariyere sahip çok sayıda emekli Roma askeri yani *veteranus* yerleştirilmiş ve bu kişilere koloninin idari görevleri başta olmak üzere birtakım önemli memuriyetler verilmiştir. Kuşkusuz bu kararların alınmasında, bölgenin konum itibarıyla, ihtiyaç halinde askeri ve lojistik desteği sağlayabilecek deneyim ve kariyere sahip kişilerce iskân edilmesinin daha uygun olacağı öngörüsü ve ekonomik nedenlere dayalı olarak emekli askerlere

² *Lex Portorii Provinciae Asiae*’ın 103-105. satırlarındaki ifadenin tercümesi şöyledir: “Consules P. Sulpicius Quirinius ile C. Valgius Rufus (yasaya şu maddeyi) eklediler: Colonia Augusta Troas’ın sınırları dâhilinde ve limanlarında deniz ve karadan giriş ve çıkışlarda gümrük, bundan sadece koloninin kendisinin yararlanması için kaldırılmıştır. Geri kalan hususlar ise yasa uyarınca olacaktır.”

³ Anadolu’da kurulan Roma kolonilerinin olası kuruluş amaçları ve gerekçelerine dair öneriler için bkz. Filges, 2010: 138-142.

tazminat için arazi tahsisinin sağlanması gibi önemli nedenler, etkin rol oynamış olmalıdır. Dolayısıyla, Troas'taki kolonizasyon hareketlerinin ya da en azından bu faaliyetlerin ekonomik gerekçelerinin temelini, *veterani* ve italik kökenli yurttaşlara, kendilerine yetebilecek nitelikte yeni bir yaşam alanının sağlanması oluşturmaktadır. Troas'ın zengin kaynakları ve verimli arazileri ile bölgenin önemli ticari rotalar üzerinde yer alması, bu ihtiyacın doğrudan karşılanması için önemli unsurlardır. Tıpkı günümüzdeki gibi antik dönemde de Troas, zengin yer altı ve yer üstü kaynaklara, verimli arazilere sahip bir bölgedir. Troas'ın kuzey yerleşimleri arasından koloni olarak seçilmiş olan Lampsakos, antik kaynaklarda, bağları ile ünlü ve şarap üretimi açısından önemli bir merkez (Strabon, *Geog.* 13.1.12, 19) ve bunun yanı sıra, buğday ve her türlü erzakı bol bir kent (Ksenophon, *Hell.* 2.1.18–21) olarak anılmaktadır. Lampsakos'un zenginliği, altın başta olmak üzere değerli taşların çıkarıldığı maden yatakları ve maden işçiliğine dayanmaktadır (Strabon, *Geog.* 5.28). Parion'un da zengin ve verimli bağlarla kaplı olduğu (Strabon, *Geog.* 13.1.12), aynı zamanda balıkçılık faaliyetleri ile de ünlendiği yine antik kaynaklarda geçmektedir (Athenaeus, *Deip. Epit.* 3.44, 92; 3.84, 116; Plinius, *HN* 32.146; Strabon, *Geog.* 13.1.15). Alexandria Troas yakınlarında ise "Troas Mermeri" şeklinde ünlenerek farklı kentlere ihraç edilen granitin çıkarıldığı ocaklar yer almaktadır (Ay ve Tolun, 2017: 265-295; Buruldağ 2017c, 613; Feuser, 2009: 22, Pl. 3).

Koloni olarak seçilmiş olan bu üç yerleşim de Troas'ın en stratejik noktalarında yer alan kıyı kentleridir. Bölgenin olasılıkla en büyük ve kapsamlı liman kompleksine sahip olan Alexandria Troas, ithal ve ihraç ürünlerinin hem Akdeniz havzasına hem de Karadeniz'e ulaşmasını sağlamak için önemli bir ticari istasyon görevi görmüş ve aynı zamanda uygun rüzgarları beklemek zorunda olan gemiler için de güvenli bir sığınak olarak kullanılmıştır (Feuser, 2009: 132; Tameanko, 2002: 128). Yine Alexandria Troas gibi liman kenti olan Lampsakos ve Parion da Karadeniz'e uzanan ticari rotanın önemli noktalarında yer almaktadır. Bunun önemli bir göstergesi olarak, her iki yerleşim limanında da en azından MÖ 1. yüzyılda Roma'nın birer "gümrük ofisi" bulunduğu bilinmektedir (Engelmann ve Knibbe, 1989; IK 6, 77; IK 53, T. 111).

Mevcut verilerle ortaya konan bu askeri ve ekonomik gerekçelerin yanı sıra, Troas'taki kolonizasyon faaliyetleri için farklı birtakım nedenler üzerinde de durulmalıdır. Bunların başında hiç kuşkusuz Roma ile Troya arasında kuruluş efsanesine dayanan mitolojik ve tarihsel bağ gelmektedir. Vergilius'un, Roma'nın ulusal destanı olan *Aeneas* ile Roma'nın kökleri Troya'ya dayandırılmak istenmiş olmalıdır. Dolayısıyla, Troas'ın kolonizasyonunda bahsi geçen gerekçelerin yanında, Troya'dan kaynaklı olarak bölgenin, Roma için manevi bir değere sahip olduğu gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır. Bunun yanı sıra, her ne kadar tartışmalı bir gerekçe gibi görünse de bölgenin, romanizasyon politikası çerçevesinde yani kısaca, Roma kültürü ve idaresine uyum sağlama sürecinin hızlı bir şekilde gerçekleşmesi amacıyla kolonize edilmiş olabileceği ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

3. Troas'taki Roma kolonizasyonunun sonuçları

Kolonizasyon faaliyetleri bağlamında Troas'ın Grek *polis*lerinden Lampsakos, Parion ve Alexandria Troas, birer Roma kolonisine dönüşürken, bu yerleşimlerin mevcut yapısında bir dizi değişimler gözlemlenmeye başlar. Bir *polis* olarak siyasi varlığını sürdüren bu kentler için yeni sürecin yani Roma koloni statüsünün etki alanları ve sonuçlarını, siyasi, demografik, kültürel, dinsel, kentsel ve ekonomik yapıda gözlemlenen tüm değişimlerle takip edilebilmek mümkündür.

Kentlerde koloni statüsü ile başlayan kültürel değişimlerin ilk kanıtlarını, hiç şüphesiz, isim değişikliği oluşturmaktadır. Alexandria Troas'ın, Antiogeia ismi ile kurulmuş olması göz ardı edildiğinde, üç yerleşimin de kuruluşlarından, Roma kolonizasyon sürecine değin mevcut isimlerini koruduğu görülmektedir. Yerleşimlerin etnik kimliği ile doğrudan ilişkili olan bu köklü isim geleneği, Roma koloni statüsü ile yerini, Latin karakterli yeni bir isme bırakır. Bu, her ne kadar yeni bir yerleşim ismi olsa da aslında içerisinde mevcut ismini ya da yerleşimin etnisitesini yansıtan bir kelime de barındırmaktadır.

Lampsakos ve Parion'un MÖ 46/45 yıllarına tarihli ilk koloni sikkelerinde, ön yüzlerde görülen ve dört harften oluşan bir lejant, bu iki yerleşimin yeni isimlerinin ilk ve en önemli kanıtıdır (RPC 1, no. 2253-2258, 2261-2262, 2268-2272). Bahsi geçen bu sikkelerden Lampsakos'a atfedilenler üzerinde "CGIL" kısaltması yer almakta ve her bir karakter, koloni isminin baş harflerini ifade etmektedir. Bu harflerin açılımının yani Lampsakos'un Roma koloni statüsü ile değişen isminin "Colonia Gemella/Gemina Iulia Lampsacus/Lampsacena" olduğu önerilmektedir (Buruldağ, 2017a: 79-81. Koloni ismindeki ikinci baş harf olan "G" ile ilgi öneriler için bkz. Bowersock, 1965: 64, dn. 2; Freber, 1993: 144; Grant, 1969: 248; Laffi, 2004a: 244; Laffi, 2007: 160-161; Robert ve Robert, 1950: 86-89; Vittinghoff, 1952: 88, dn. 1; "G" harfinin "Genitiva" kelimesinin baş harfi olabileceği öngörüsü için bkz. Bögli, 1966: 7, dn. 22; Esch, 2008: 206; Henderson, 1953: 141; Römhild, 2011: 159-160; "L" Harfi için ise bkz. Bögli, 1966: 7; Camia, 2010: 369; Esch, 2008: 206; Galsterer-Kröll, 1972: 68, 131, no. 421; Grant, 1969: 246-248, 461; IK 6, 139; Laffi, 2004a: 240; Laffi, 2004b: 159; Laffi, 2007: 155, 184; Römhild, 2011: 159-160, 168). Parion'un ilk koloni darpları üzerinde ise ilk üç harfi Lampsakos örnekleri ile aynı olan "CGIP" kısaltması bulunmaktadır. Bu harflerden hareketle koloni ismi "Colonia Gemella/Gemina Iulia Pariana" olarak kabul edilir (Buruldağ, 2017b: 58-60. Koloni ismindeki ikinci baş harf olan "G" ile ilgi öneriler için bkz. Broughton, 1938: 582, dn. 23; Çelikbaş, 2010: 48; Esch, 2008: 209, dn. 71; Grant, 1969: 247; Head, 1910: 531; Imhoof-Blumer, 1883: 254; Kornemann, 1900: 531, no. 110; Keleş, 2013b: 195; Keleş, 2017: 455; Vittinghoff, 1952: 14, 88, dn. 1; Zumpt, 1850: 378). MS 2. yüzyıl sonlarına tarihli bir yazıtta (Sayar, 2016: 201-207; Ergürer ve Keleş, 2018: 29-30) ve İmparator Hadrianus dönemiyle birlikte MS 3. yüzyıl üçüncü çeyreğine kadarki süreçte darp edilen sikkelerde ise bu isme "H" harfinin eklendiği ve böylelikle koloni isminin "Colonia Gemella/Gemina Iulia Hadriana Pariana" olarak değiştiği (BMC Mysia, 102, no. 83; Buruldağ, 2017b: 60; CIL 3, 374; Filges, 2016: 39; IK 25, 74; Imhoof-Blumer, 1883: 254; Keleş, 2017: 455; Robert ve Robert, 1950: 87; Römhild, 2011: 171, dn. 71; RPC 3, 185) anlaşılmaktadır. MÖ 12 yılında, Lex Portorii Provinciae Asiae'daki (Engelmann ve Knibbe, 1989: 103-105, st. 44; Cottier ve diğerleri, 2008; Takmer, 2013: 103-206; Vigorita, 2009: 507-513) düzenlemelerde Alexandria Troas'ın ismi "ἀποικία Σεβαστῆ Τρωάς" yani "Apoikia Sebaste Troas" olarak geçer⁴. Bu ismin Latince karşılığı, "Colonia Augusta Troas" olarak ifade edilir (Laffi, 2004b: 151; Laffi, 2007: 175). İmparator Tiberius dönemine ait bir yazıtta (IK 53, T. 120), Col(onia) Troad(ensis) Aug(usta); İmparator Caracalla'nın, koloniye gönderdiği bir mektupta (IK 53, no. 11), [C]ol(onia) Aug(usta) Troadens(is); MS 3. yüzyıldan bir adak yazıtında ise koloni ismi Col(onia) Aug(usta) Troadens(is) olarak (IK 53, no. 46) belirtilmektedir. Yazıtların yanı sıra, sikkeler üzerinde de koloni ismi, kısaltmalar şeklinde verilmiştir. Bunlar, İmparator Antoninus Pius sikkelerinde, COL AVG TROA; Commodus sikkelerinde, COL AVG TROA veya TROAD; Caracalla dönemine kadarki süreçte sikkeler üzerinde, COL AVG TRO veya TROA, TROAD ya da TROAS ve olasılıkla, Caracalla'nın MS 214'deki kenti ziyaretinden itibaren AVG kısaltması yanında, ALEX, ALEXA, ALEXAN, ALEXAND; Severus Alexander sikkelerinde, COL AL AV veya AVG TRO veya TROA, TROAD, TROAC, TROAS; Maximinus Thrax-Valerianus ve Gallienus sikkelerinde ALEX olarak yer almaktadır (Laffi, 2004b: 151-153; Laffi, 2007: 176-177).

Lampsakos ve Parion için MÖ 46/45 yıllarında, Alexandria Troas için ise olasılıkla MÖ 1. yüzyıl son çeyreğinde başlayan bu siyasi yapılanma, beraberinde, yeni idari, dini ve resmî kurumları yanında, üst düzey memuriyet ve görevleri de getirmiştir. Bir Grek polisinden Roma kolonisine dönüşümde, Lampsakos ve Parion'un ilk koloni darpları (RPC 1, no. 2259, 2261-2262, 2268-2272) ve Alexandria Troas'taki epigrafik veriler (IK 53, no. 15, 33, 35, 38-39, 74, 135) aracılığıyla varlığı ispatlanan ilk kurum, *duumviratus* (Edmondson, 2015: 713) memuriyetidir. Koloni yönetimi ile doğrudan ilişkili olan bu kurumun temsilcileri, bir yasama organına bağlı olup, buradan çıkan kararları uygulamakla yükümlü yüksek memurlardır.

⁴ Lex Portorii Provinciae Asiae'daki bu yeniden düzenlemede Alexandria Troas'ın yeni ismi, metnin 103-105. satırlarında geçer.

Parion'un MÖ 46/45 yılına tarihli darplarından birkaçı (RPC 1, no. 2253-2254, 2259) ile Alexandria Troas'ın MÖ 1. yüzyıl ikinci yarısı ile MS 2. yüzyıl arasına tarihli yazıtlarının bazılarında (Cook, 1973: 401-403, 410-412, 414, no. 19, 25, 47, 49-50, 54; IK 53, no.12, 14, 19, 20, 23, 24, 34, 37, 39, 47, 49, 135, 137-138, T. 120; Schwertheim, 1996: 108-109, no. 9) yer alan "D D" kısaltması, "decreto decurionum" yani "meclis kararıyla" anlamına gelmektedir (Cooley, 2012: 10; Sandys, 1919: 228). Bu ifade hem Roma senatosunun bir kopyası niteliğindeki *ordo decurionum* yani koloni meclisinin hem de bunun, *decuriones* ya da kısaca *decurio* olarak belirtilen üyelerinin ilk kanıtlarıdır. Koloni meclisince alınan kararlar, yönetimin başındaki *duumviri* ve *aediles* (IK 53, no. 22, 74; Imhoof-Blumer, 1884: no. 124-125; Katsari ve Mitchell, 2008: 238-239; RPC I, no. 2257-2258) tarafından uygulanmıştır. Bu yüzden *ordo decurionum* ve onun üst düzey memuriyetleri, yerleşimlerdeki yeni siyasi yapılanmanın temelini oluşturmaktadır. Yine Parion'un Latince lejantlı ilk sikkelerinden biri (Magoffin, 1913: 22, 41) ve Alexandria Troas'tan MS 1.-2. yüzyıla ait birkaç yazıt (IK 53, no. 22, 74, 136, 148, T. 120) aracılığıyla varlığı ispatlanan bir başka üst düzey memuriyet de *II viri (III viri) quinquennales* görevidir. MS 1. yüzyıla tarihli iki Latince yazıt ise kolonideki *quaestor* (IK 53, no. 135) ve *praefecti fabrum* (IK 53, no. 38-39) görevlerini günümüze taşır. Koloninin yönetim sisteminde mali konuları üstlenen memurlar da mevcuttur. Bunlar, MS 2.-3. yüzyıla ait Latince yazıtlarda *curator* (IK 53, no. 46, 77); Grekçe yazıtlarda ise *λογιστής* (IK 53, no. 66, T. 129, 1-2) olarak geçmektedir.

Epigrafik veriler, dini ve siyasi yönlü *augurluk* kurumunun en azından Alexandria Troas'taki varlığı kanıtlanmaktadır. Bu kurumun, İmparatorluk dönemine tarihli ilk epigrafik kanıtını, Grekçe bir yazıtta yer alan *αὔγουρα* kelimesi oluşturur (IK 53, no. 42; Schwertheim, 1996: 124, no. 36). MS 1. yüzyıla tarihli iki Latince yazıtta ise *augur* olarak, iki Roma yurttaşı zikredilir (IK 53, no. 15, 34). Bir diğer dinsel görev olan *flamines* de MS 1. ve 2. yüzyıllara ait üç farklı yazıtta (IK 53, no. 22, 36, 41) geçmektedir. Bununla bağlantılı olan ve Roma devlet dinine ilişkin hususlarda en üst denetleme yetkisine sahip rahipler birliği *pontifices*in Alexandria Troas'taki mevcudiyetini de yine epigrafik veriler (IK 53, no. 35, 39) sunmaktadır.

Bahsi geçen tüm bu üst düzey memuriyet ve görevleri içeren yazıtlarda, önemli bir husus dikkati çekmektedir. Mevcut veriler, kolonilerdeki bu sorumlulukların sadece Roma kökenli kişilere veya bazı istisnai durumlarda, yurttaşlık hakkını sonradan elde etmiş olan bireylere verildiğini göstermektedir.

Koloni statüsü ile yerleşimlerin nüfus yapısında da önemli bir değişim yaşanmış olmalıdır. Appianus'un, Lampsakos'taki italik kolonistlerin 200 süvari ve piyadelerden oluşturulmuş üç lejyon ile saf değiştirdiğini belirttiği anektodu (*B Civ.* 5.137), Romalı yurttaşların mevcut kent nüfusundaki yoğunluğunun göz ardı edilemeyecek düzeyde olduğunu kanıtlar niteliktedir. Alexandria Troas ve Parion'a atfedilen epigrafik veriler de yine bu kolonilere iskân ettirilen yeni yerleşimcilerin yoğunluğuna, onların mensup oldukları tribus/aile ve mesleki kariyerlerine işaret etmektedir. Alexandria Troas'ta, yazıtlar aracılığıyla kolonide iki ailenin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Yine epigrafik veriler ile günümüze taşınan kolonistler arasında özellikle üst düzey askeri kariyere sahip emekli askerlerin bulunması oldukça dikkat çekicidir (IK 3, no. 105; IK 53, no. 15, 34-36, 105-106, 116, 120, 121, 124, T. 152; Römhild, 2011: 172-174; Schwertheim, 2008: 173, 178. Alexandria Troas'taki Roma yurttaşları ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Buruldağ, 2017c: 390-424). Parion'da ilk koloni darpları üzerinde yer alan isimlerden başlayarak, Roma dönemine tarihli yazıtlarla italik kökenli birden çok aile ve pek çok koloni yurttaşı ile Roma yurttaşlık hakkını sonradan elde etmiş Grek kökenli kişilerin isimlerine ulaşılır (Buruldağ, 2017c: 163-169; CIL 3, 725, 740, 14207. 11; IK 25, no. 12-13, 31, 35-37, 46, 54-56, 60-63, 66, T. 103; Katsari ve Mitchell, 2008: 238-239; Robert ve Robert, 1950: 89-91; Römhild, 2011: 169-171; Zahrnt, 1988: 249; RPC 1, no. 2257, 2262). Yine de bunların mevcut nüfus yapısına oranı ve koloni statüsü boyunca, süreç içerisindeki dağılımlarını belirleyebilmek güçtür.

Koloni statüsü ile kentlerde gözlemlenen yeni kültürel öğelerin başında, Latince gelmektedir. Bu yeni dil, koloni sikkelerinde genellikle tek başına görülür. Epigrafik verilerde ise yerel dil olan Grekçe ve yeni dil Latince kullanılmıştır. Parion'da, mevcut yazıtların %43'ü Latince, %57'si ise Grekçedir. Latince örnekleri, koloni kuruluşu ile ilişkili yazıtlar; Grekçe örnekleri ise koloni kültleri ve mezar yazıtları oluşturur. Alexandria Troas'a atfedilen epigrafik verilerin %41'i Latince, %59'u Grekçe olarak ayrılır. Latincenin daha çok onurlandırma ile ilişkili yazıtlarda; Grekçenin ise kült ve mezar yazıtlarında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Lampsakos'un Roma dönemine tarihli yazıtlarına bakıldığında, bunların tamamının Grekçe olduğu fark edilir (Buruldağ, 2017b: 84; Buruldağ, 2017c: 136). Kuşkusuz bu durum hem koloni statüsünün süresi hem de kentteki yoğun tahribat ile ilişkili olmalıdır. Bahsi geçen yazıtların dağılımı, %73 mezar, %18 onurlandırma, %9'u ise dini yazıtlar şeklindedir.

Koloni statüsü ile başlayan yeni süreçte, kentlerde darp edilen sikkeler üzerinde Roma kültürü ile ilişkili betimlere rastlanır. Bunlar, Lampsakos ve Parion'daki koloni kuruluşu ile ilişkili olan saban süren rahip/kolonist betimleri ile başlar. Bunu, *capricorn*/keçi ve *cornucopia* betimleri takip eder. Yine Parion ve Alexandria Troas sikkelerinde *Lupa Romana* yani dişi kurt ile Remus ve Romulus kardeşler, *genius*, zafer takı gibi betimlere sıklıkla rastlanır (Buruldağ, 2017c: 66, 68-71, 180-192, 195-213, 434-440, 455-459). Her iki koloni sikkelerinde gözlemlenen bu yeni betimlerin dağılımına bakıldığında, Parion'daki betimlerin yaklaşık %60'ının Roma kültürü ile ilişkili olduğu, Alexandria Troas'ta ise bu oranın yaklaşık olarak %40 olduğu söylenebilir.

Koloni statüsünün sosyal yaşama etkileri hususunda özellikle iki unsur öne çıkmaktadır. Bunlar her ne kadar Roma kolonizasyonu ile doğrudan ilişkili gibi görünmese de kolonide yaşayan italiklere ve Roma kültürüne atfedilebilir. MS 2. yüzyıl ilk yarısında İmparator Hadrianus'un desteği (Philostratus ve Eunapius, *V S* 2.548) ile temiz içme suyunun *aqueduct* hattıyla kentlere taşınması, Roma kültürü ve sosyal yaşamında önemli bir unsur olan hamamlar başta olmak üzere, su ile ilişki yapıların inşasını hızlandırmış olmalıdır. Bu süreçte Alexandria Troas'ta ve Parion'da büyük ölçekli hamamlar inşa edilmiştir (Buruldağ, 2017c: 271-291, 546-553). Roma kültürü ile özdeşleşen bir diğer unsur olan gladyatör oyunlarının varlığı da yine her iki kolonideki mevcut verilerle ortaya konmaktadır (Gladyatör oyunlarına dair Parion kanıtları için Başaran, 2001: 21; Başaran, 2015: 18; Buruldağ, 2017c: 213-223; Ergürer ve Keleş, 2018: 21-32; IK 25, no. 11; Keleş, 2013a: 31; Sayar, 2016: 201-208. Alexandria Troas gladyatörleri için Buruldağ, 2017c: 473-477; IK 53, no. 104, 119, 123, T. 162-163).

Lampsakos'un koloni statüsünün kısa sürmesi ve aynı zamanda kentin mevcut Lapseki yerleşimiyle tahrip olması sebebi ile Roma kolonizasyonunun yerleşim planlaması üzerindeki olası etkileri belirlenememektedir. Parion'da ise mevcut veriler, MS 2. yüzyılda önemli imar faaliyetlerine gidildiğini göstermektedir. Epigrafik verilerde Hadrianus'un *conditor* yani kurucu olarak onurlandırılması (IK 25, no. 7-9) ve koloni ismine "H" harfinin eklenmesi, kentteki bu imar faaliyetlerinde İmparator Hadrianus'un etkisi olduğunu kanıtlar niteliktedir (Buruldağ, 2017c: 306). Koloni statüsünü takiben Alexandria Troas'ta, yeni yerleşimin inşası ve genişletilmesi faaliyetlerine girişilmiştir. Antik kentteki jeofizik çalışmaları, cadde ve sokakların bilhassa yerleşim merkezi olan forum ve çevresinde, birbirini dik kesen yol ağı sistemi ile düzenlendiğini göstermektedir (Biller, Müller ve Tanrıöver 2011: 285-287; Papenberg ve Schrader 1999: 64-66). Koloni statüsüyle birlikte başta *forum* olmak üzere kentin farklı alanlarına yeni kamusal yapılar inşa edilmiştir. MS 1. yüzyıla tarihli yapıların daha ziyade ekonomi ve din ile; MS 2. yüzyılda inşa edilenlerin ise su ile ilişkili yapılarıdır. Aynı zamanda, koloni arazisinin en azından 10 *vicus* yani mahalleye bölünmüş olduğu da epigrafik verilerle günümüze taşınmıştır (IK 53, no. 16, 36, 39).

Roma kolonizasyonu ile kentlerin mevcut inanç yapısına yeni dini unsurların eklendiği gözlemlenirken, özellikle yerel ve köklü bir geleneğe sahip olan kültlerin sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Kısa ömürlü bir Roma kolonisi olan Lapsakos'ta köklü bir Priapos Kültü mevcuttur.

Mevcut kanıtlar, bu kültürün MÖ 4. yüzyıldan Roma döneminin Hristiyanlığa uzandığı sürece değin devam ettiğini göstermektedir (Ath., *Deip. Epit.* 1.54, 30, 11.16, 3; Paus., *Peri. Hella.* 9.31.2; IK 6, no. 7, s. 140; Sikkeler için BMC Mysia, no. 68-72, 77-81, 84-85, 88, 92; Buruldağ, 2017c: 116-126; RPC 1, no. 2274-2275, 2280; RPC 2, no. 890-891; SNG Cop. Mysia, no. 223-232, 235-237, 244; SNG France 5, no. 1267; SNG Turkey 3, no. 71-74, 76-77, 84, 86; SNG Tüb. 4, no. 2311-2314; SNG v. Aulock, Mysien, no. 7405, 7408-7409, 7411). Yerleşime atfedilen yazıtlardan biri ise Lampsakos'taki Livia ve İmparatorluk Kültü'nün varlığına (IK 6, no. 11; Price, 1985/2004: 29, pl. 4, 292, dn. 35) işaret etmektedir. Parion'da MÖ 5./4. yüzyıl sonundan MS 3. yüzyıla kadar varlığını sürdüren yerel kültürler, kent kurucusu Paris/Parius (Athenagoras, *Leg.* 26, 3; IK 25, 92; Sikkeler için bkz. BMC Mysia, no. 83; Buruldağ, 2017c: 310-314; Mionnet, 1830: no. 781, 812; SNG Cop. Mysia, no. 281; SNG France 5, no. 1424-1431; SNG Turkey 3, no. 244-245; Weber 3, no. 5150), Priapos (IK 25, 92; Çeliklebaş, 2010: 41; Sikkeler için bkz. Imhoof-Blumer, 1883: no. 139; SNG France, Mysia, no. 1476-77; SNG Cop. Mysia, no. 291; SNG France, Mysia, no. 1513, 1515; Buruldağ, 2017c: 314-316), Artemis (Başaran ve diğerleri, 2014: 401-402; IK 25, no. 4; Sikkeler için BMC Mysia, no. 62, 72-73, 100, 106, 113; Buruldağ, 2017c: 323-327; Mionnet 1830, no. 756; SNG v. Aulock, Mysien, no. 7445; SNG Cop. Mysia, no. 278, 288, 292, 299; SNG France, Mysia, no. 1478-1479, 1486, 1492-1493, 1499, 1507-1509; SNG Turkey 3, no. 204-205, 209, 213, 222; Weber 3, no. 5153), Apollon (Strabon, *Geog.* 10.5.7, 487, 13.1.13; IK 25, T. 103.1-3; Sikkeler için bkz. Buruldağ, 2017c: 316-323; BMC Mysia, no. 40-50, 74-75, 101; Mionnet, 1830: 388, no. 644, 654-656, 659-661; SNG Cop. Mysia, no. 271, 273; SNG Tüb. 4, no. 2334; SNG v. Aulock, Mysien, no. 7427-7431, 7435); Roma koloni statüsü ile kentte görülen yeni kültürler ise İmparatorluk Kültü (Buruldağ, 2017c: 343-345; CIL 3, 740, 14207, 11; IK 25, no. 5, 11; RPC 1, no. 2262) ve İsis-Serapis (Buruldağ, 2017c: 337-341; Ful, 2013: no. 11) Kültleridir. Alexandria Troas'ın Roma dönemi dinsel yapısına bakıldığında, köklü bir geleneğe sahip olan Apollon (IK 53, No. 41, 49, 62-68, T. 143.2; Schwertheim, 1996: no. 12-16; Sikkeler için Arslan, 1996: no. 2, 5, 8, 12, 14, 21-22; Bellinger, A 21-24, 28c-28d, 30-31, 34, 41, 53, 72, 124, 133-180, 185-186, 188, 194, 196, 198, 215, 219, 237, 240, 246, 254, 257-258, 265, 272-273, 278, 291-292, 294-298, 311, 314, 317-318, 325, 328, 330-331, 344, 346, 352-353, 358, 360-361, 372, 374, 388, 395, 397, 399-403, 413-418, 428-430, 433-434, 446, 461, 468-470, 472-478, 480-481, 483; BMC Troas, Aeolis and Lesbos, no. 1-36, 38-41, 43, 66, 80-81, 92-94, 110-111, 118-121, 149, 156; Burnett, 1998: no. 4-8; Buruldağ, 2017c: 632-671; Fıstıkçı, 2015: no. 5-12, 103-146, 152-153, 157, 163-164, 180-181, 238-241, 245-247, 251, 257, 277-281, 286-287, 305-307, 314, 325-335, 385-386, 417, 440-453, 568-569; Imhoof-Blumer, 1890: no. 210-211; Meadows, 2004: 53 A/C, 54 D, 57-59; MPR 5, no. 2819; RPC 9, no. 400, 403, 405-413, 418-420, 439-440, 444-446, 449-450, 458, 465, 467-473, 476, 480-482, 484, 490-495, 513-514, 517, 523-524, 526-528; SNG v. Aulock, Troas, no. 1462, 1472, 1477; SNG Cop. Troas, no. 65-101, 118, 120, 122, 124, 132-135, 137, 143-148, 155, 158-159, 164, 168, 176-177, 182, 197-198; SNG München Troas-Lesbos, no. 42-43, 48-50, 76-77, 81, 90, 122; SNG Turkey 3, no. 266, 270-273, 276, 279-284, 303-331, 333-335, 354-355, 363, 366, 418-419, 453-456, 469, 475-487; SNG Turkey 4, no. 334; SNG Turkey 9, no. 43-59, 60-77, 79-100, 105-111, 114-117, 120-123, 125-127, 129, 134, 136, 138-139, 148-152, 156-157, 163-164, 167-169, 201, 205-211, 222-224; SNG Tübingen Mysien-Ionien, no. 2530; RPC 2, no. 897; Weber 3, no. 5291, 5299, 5305), Dionysos (Buruldağ, 2017c: 672-674; IK 53, no. 69, 72-73; Öztürk, 2010: 158; Petzl ve Schwertheim, 2006; Schwertheim, 2004: 22; Schwertheim, 2006: 8) ve Aphrodite (Plut., *Luc.* 12.1-2; Buruldağ, 2017c: 674-676; IK 53, T. 113, T. 142.2) Kültlerinin devam ettiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, koloni statüsü ile mevcut dini yapı içerisine İmparatorluk Kültü (Buruldağ, 2017c: 683-692; IK 53, no. 13-14, 44-5; Riel, 2000: 127-129, no. 1) başta olmak üzere Genius Populi (Buruldağ, 2017c: 681-683; IK 53, no. 74;), Hekate (Buruldağ, 2017c: 676-678; IK 53, no. 65; Römhild, 2011: 176; Schwertheim, 1996: no. 16) Theos Hypsistos (Buruldağ, 2017c: 679-680; IK 53, no. 76), Hosios ve Dikaios (Buruldağ, 2017c, 680-681; IK 53, no. 75) Kültleri de dahil olmuştur.

Kolonideki yeni ekonomik yapının temelini, olasılıkla kent limanı ya da limanları ve *ius Italicum* oluşturmuştur. Hiç kuşkusuz *ius Italicum*, Grek *polis*i temelli bir Roma kolonisine bahşedilebilecek

en büyük imtiyazların başında gelir. Şöyle ki, bu hak ile kentlere Latin topraklarında tesis edilen Roma kolonileri ile aynı siyasi statüye sahip olma yanı sıra otonomi ve mali açıdan muafiyet imkanını sunulmaktadır. Yani, *ius Italicum* imtiyazını elde eden kentin yurttaşları, *ex iure Quiritum* sahibi olup, toprak vergisi ve *tributum* ile *tributum capitis* adlı şahsi vergilerden muaf tutulmuşlardır (Buruldağ 2017c: 610; IK 53, 226-227; Sartre, 2001: 136; Vigorita, 2009: 507-513). Özetle, Palaz-Erdemir'in şu ifadeleriyle belirttiği (2004: 178) gibi, bu imtiyaza haiz olan koloniler, “*Kendi iç işlerinde, kendisini idare etme hakkına sahip olmakla birlikte, Roma adına haraç toplanmasından muaf olan yerlerdi*”.

Antik kaynaklarda belirtildiği üzere (Dig. Ius. Aug. 50.15.8; Digesta Iustiani Augusti 50.15.7), Roma'nın Asia Eyaleti'nde *ius Italicum* hakkı yalnızca Alexandria Troas (Arslan, 1996: 43, no. 9; Bellinger, A 210, 253, 289, 345, 411-412, 425, 443, 460; BMC Troas, Aeolis and Lesbos, no. 78-9, 154, 182; Buruldağ 2017c: 440-445; Fıstıkçı, 2015: no. 4, 150-151, 165-167, 182, 256, 310-311, 321-322, 381-384, 433-435; MPR 4, no. 2451; MPR 5, no. 2608; RPC 9, no. 433-435, 443, 459-461; SNG Cop. Troas, no. 138, 150, 181, 188; SNG München Troas-Lesbos, no. 121, 139; Tameanko, 2002: 137; SNG Turkey 3, no. 377-380, 463-465; SNG Turkey 9, no. 124, 161-162, 165-166, 181, 199-200, 274-275. Aynı zamanda MS 3. yüzyıl pseudo-otonom sikkelerinde de aynı betimle karşılaşılır. Bellinger, A 496-497; Buruldağ 2017c: 445-446; Fıstıkçı, 2015: no. 561-563; RPC 9, no. 477, 487-488, 508-509; SNG v. Aulock, Troas, no. 1463; SNG Cop. Troas, no. 103; SNG Turkey 3, no. 594-595; SNG Turkey 4, no. 340; SNG Turkey 9, no. 232-233)⁵ ve Parion (Buruldağ 2017c: 311; SNG France 5, no. 1427)⁶ kolonilerine verilmiştir. Bu imtiyazla birlikte her iki koloni için limanlar, yerleşimi oluşturan öğeler arasında “ekonominin merkezi” konumuna gelmiş olmalıdır. Parion'un özellikle balıkçılık faaliyetleri hususunda eskiye dayanan bir üne sahip olduğu bilinmektedir (Athenaeus, *Deip. Epit.* 3.44, 92; 3.84, 116; Plinius, *HN* 32.146; Strabon, *Geog.* 13.1.15). Koloninin liman bölgesinde en azından bir balıkçılık loncasının mevcut olduğu da yine epigrafik verilerde geçmektedir. Aynı zamanda MS 2. yüzyıla tarihli bu yazıtlar, balıkçılık faaliyetlerinin, Parion'un Roma kolonisi olduğu uzun süreçte de yerleşim için önemli bir gelir kaynağını oluşturduğunu açık bir şekilde göstermektedir (IK 25, no. 5-6). Alexandria Troas limanından ihraç edilen Troas mermeri yani granit, İtalya Yarımadası başta olmak üzere tüm Akdeniz havzasına dağılırken (Feuser, 2009: 22, pl. 3), ithal edilen mallar da yine liman vasıtası ile kente ve buradan da tüm bölgeye ulaştırılmış olmalıdır.

4. Sonuç

Troas'taki Roma kolonizasyonu MÖ 1. yüzyıl ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Bölgenin kıyı yerleşimlerinden Lampsakos ve Parion Iulius Caesar dönemi sonlarında; Alexandria Troas ise Augustus döneminde bir Roma kolonisine dönüştürülür. Bu kolonizasyon hareketlerinin gerekçeleri, askeri ve ekonomik nedenler olarak iki ana başlıkta değerlendirilebilir. Askeri nedenleri, bölgenin jeopolitik konumu; ekonomik gerekçeleri ise italik kökenli yurttaşlara yeni bir yaşam alanı sunma, Troas'ın zengin kaynakları ve verimli arazileri ile bölgenin ticari rotalar üzerinde yer alması gibi unsurlar oluşturmaktadır.

Yine, Troya yerleşiminin bölgede bulunmasıyla Romalılar için tarihsel ve mitolojik bir anlam ifade etmesi ve Troas'taki yerleşimlerin Roma'ya hızlı bir uyum süreci ile idari ve kültürel açıdan bağlanması gibi etkenler de kolonizasyonunun diğer gerekçeleri arasında sayılabilmektedir.

Eldeki veriler, Lampsakos'un Roma koloni unvanı ve statüsünün nispeten kısa ömürlü olduğuna işaret etmektedir. Kent, bu statüyü olasılıkla Augustus döneminde ya da onun hemen öncesinde yitirmiş veya bir diğer ifade ile eski siyasi yapılanmasını geri kazanmıştır. Parion ve Alexandria

⁵ Forum Romanum'daki, *Ius Italicum* imtiyazının sembolü olan Marsyas heykeli sikkeler üzerinde betimlenmiştir. Alexandria Troas'ta ise İmparator Commodus'tan Gallienus dönemine kadarki sürece tarihli sikkeler üzerinde yer alır.

⁶ Forum Romanum'daki Marsyas heykeli betimi, Parion'da Valerianus Dönemi sikke tiplerinden birini oluşturur.

Troas'taki bu yeni siyasi yapı, en azından MS 3. yüzyıl üçüncü çeyreğine kadar devam etmiş olmalıdır. Bu süreçte, Roma kolonizasyon faaliyetlerine değin birer Grek *polis*i olarak siyasi varlığını sürdüren Lampsakos, Parion ve Alexandria Troas için, koloni statüsünün etki alanları ve sonuçları, farklı başlıklar altında toplanabilir. Bunları, siyasi, demografik, kültürel, dinsel, kentsel ve ekonomik yapıdaki tüm değişimler olarak özetlemek mümkündür. Kentlere dair mevcut verilerin aynı oranda günümüze ulaşmamış olması sebebiyle bu üç kent arasında, Roma kolonizasyonunun bahsi geçen etki alanları ve sonuçlarına dair bir kıyaslama ile kesin hükümlere varmak doğru olmayacaktır. Kuşkusuz, Lampsakos, Parion ve Alexandria Troas için yeni bir siyasi yapılanma ve göç hareketi ile başlayan bu sürecin etkileri, eşit şekilde sonuçlanmamıştır. Bunda, koloni statüsünün geçerlilik süresi başta olmak üzere, italik kökenli yeni yerleşimcilerin niteliği ve niceliği ile bununla bağlantılı olarak kentlere sağlanan birtakım ayrıcalıklar önemli rol oynamış olmalıdır. Yine de ortak bir değerlendirme yapıldığında, Roma kolonizasyonunun, yerleşimlere, kurumlarıyla birlikte yeni bir siyasi örgütlenmeyi getirdiği ve yeni yerleşimcilerle mevcut nüfus yoğunluğunun değişmesine neden olduğu görülmektedir. Bu, aynı zamanda yeni bir dil başta olmak üzere, yeni bir kültürün söz konusu Grek yerleşimlerdeki sosyo-kültürel yapı ile uyumunu ve karşılıklı etkileşimini sağlamıştır. Lampsakos'un koloni statüsünün kısa sürdüğü ve ileriki süreçte burada yaşayan italiklerin akıbeti konusunda yeterli bilgiye sahip olunamadığı için bu kültürlerarası uyuma dair bilinenler oldukça sınırlıdır. Ancak Parion ve Alexandria Troas için hem dini hem de günlük hayat içerisinde farklı inanç ve kültürel unsurların yanında eski geleneklerin sürdüğü bir toplumsal ve sosyo-kültürel yapıdan söz edilebilir. Bu iki koloniye verilen mali ayrıcalık ise kentlere, refahın yanı sıra yeni kamu yapılarını da kazandırmış olmalıdır.

Kaynakça

Antik kaynaklar

- Aeneas Tacticus, *Asclepiodotus, Onasander*. (Ed. J. Henderson, 2007), London: The Loeb Classical Library.
- Appianus. *Appian's Roman History*. (H. White, Çev.). London: The Loeb Classical Library (1912-1913).
- Athenaeus. *The Deipnosophists or Banquet of the Learned of Athenaeus*. (C. D. Yonge, Çev.). London: Henry G. Bohn (1854).
- Athenagoras. *Legatio and De Resurrectione*. (W. R. Schoedel, Çev. ve Ed.). Oxford: Clarendon Press (1972).
- Brunt, P. A. ve Moore, J. M., (Der.). *Res Gestae Divi Augusti: The Achievements of the Divine Augustus*. Oxford: University Press (1967).
- Cassius Dio. *Roman History I-IX*. (E. Carry, Çev.). Cambridge: Harvard University Press (1914-1927).
- Cicero. *Letters to Atticus*. (D. R. S. Bailey, Çev.). Cambridge: Harvard University Press (1999).
- Eusebios. *Eusebi Chronicorum Liber Prior*. (A. Schoene, Der.). Berolini: Apvd Weidmannos. (1875).
- Ksenophon. *Hellenica II*. (C. L. Brownson, Çev.). Cambridge: Harvard University Press (2004).
- Mommsen, T. ve Kruegero, P., (Der.). (1868-1870). *Digesta Iustiniani Augusti I-II*. Berolini: Apvd Weidmannos.
- Pausanias. *Description of Greece III*. (W. H. Jones, Çev.). Cambridge: The Loeb Classical Library (1933).
- Philostratus ve Eunapius. *Lives of Sophists*. (W. C. Wright, Çev.). London: William Heinemann (1922).

- Plinius. *Natural History II*. (H. Rackham, Çev.). Cambridge: The Loeb Classical Library (1942).
- Plutarkhos. Lucullus. (B. Perrin, Çev.). Cambridge: Harvard University Press (1920).
- Polyainos. *Strategems of War*. (R. Shepherd, Çev.). London: Pall Mall (1793).
- Pomponius Mela. *De Chorographia Libri Tres*. (G. Parthey, Der.). Berlin: Nicolai (1867).
- Stephanos Byzantios. *Stephani Byzantii, Ethnica*. (M. Billerbeck, Çev.). Berlin: Walter de Gruyter (2006).
- Strabon. *Antik Anadolu Coğrafyası (Kitap XII-XIII-XIV)*. (A. Pekman, Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları (2012).
- Suetonius. *Julius Caesar*. (J. C. Rolfe, Çev.). Cambridge: Harvard University Press (1914).
- Zosimos. *The Decline of Rome*. (J. J. Buchanan, H.T. Davis, Çev.). San Antonio: Trinity University Press (1967).

Modern kaynaklar

- Akalın, A. G. (2003). Troas Synoikisis'i. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 21(33), 1-16.
- Arslan, M. (1996). A third century AD hoard of bronzes, principally of Alexandria Troas. R. Ashton (Ed.), *studies ancient coinage from Turkey; British Institute of Archaeology at Ankara Monograph 17* içinde (ss. 43-46). London: British Institute of Archaeology at Ankara.
- Ay, M. ve Tolun, V. (2017). Troas Bölgesi'ndeki antik granit ocakları: Yeni bulgular. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 23, 265-295.
- Başaran, C. (2001). Parion'dan iki gladyatör steli. C. Özgünel, O. Bingöl, V. İdil, S. Doruk, K. Görkay ve M. Kadioğlu (Ed.), *Günüşiğinde Anadolu: Cevdet Bayburtluoğlu için yazılar* içinde (ss. 19-24). Ankara: Homer Kitabevi.
- Başaran, C. (2015). Parion'dan birkaç kabartma parçası. C. Başaran ve V. Keleş (Ed.), *Parion kazıları 10. yıl armağanı* içinde (ss. 15-24). Ankara: Bilgin Kültür Sanat.
- Başaran, C., Keleş, V., Ful, Ş. D., Kasapoğlu, H. ve Ergürer, H. E. (2014). Parion 2012 yılı kazı ve restorasyon çalışmaları. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 35(3), 398-414.
- Bellinger, A. R. (1961). *Troy, The Coins*. Suppl. Monograph: 2. Princeton: University Press.
- Biller, F., Müller, M., ve Tanrıöver, A. (2011). Die straßen in Alexandria Troas. Ein vorbericht. *Asia Minor Studien*, 66, 277-290.
- Billows, R. A. (1990). *Antigonos the One-eyed and the creation of the Hellenistic state*. Berkeley: University of California Press.
- Billows, R. A. (1995). *Kings and colonists: Aspects of Macedonian imperialism*. Köln: E. J. Brill.
- BMC Mysia. Wroth, W. W. (1964). *Catalogue of The Greek coins of Mysia*. Bologna.
- BMC Troas, Aeolis and Lesbos. Wroth, W. W. (1964). *Catalogue of The Greek coins of Troas, Aeolis and Lesbos*. Bologna.
- Bowersock, G. W. (1965). *Augustus and the Greek world*. Oxford: Clarendon Press.
- Bögli, H. (1966). *Studien zu den koloniegründungen Caesars*. Basel: Buchdruckerei R. M. Strübys Erben.
- Broughton, T. R. S. (1938). Roman Asia. T. Frank (Ed.), *An economic survey of ancient Rome 4* içinde (ss. 503-903). Baltimore: John Hopkins Press.

- Burnett, A. (1998). The earliest coinage of Alexandria Troas. U. Peter (Ed.), *Stephanos Nomismatikos: Edith Schönert-Geiss zum 65. geburtstag* içinde (ss. 165-168). Berlin: De Gruyter.
- Buruldağ, E. (2017a). Roma kolonizasyon sürecinin Parium'daki siyasi yansımaları. *Masrop E-Dergi*, 17, 55-72.
- Buruldağ, E. (2017b). Lampsakos'ta kurulan bir Roma kolonisi: C.G.I.L. *Anadolu/Anatolia Dergisi*, 43, 75-90.
- Buruldağ, E. (2017c). *Anadolu'nun romalılaştırma sürecinde Troas bölgesi kolonileri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Buruldağ, E. (2020). Colonia Gemella/Gemina Iulia Lampsacena: Anadolu'nun kuzeybatısından kısa ömürlü bir Roma kolonisi. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), 15-23.
- Camia, F. (2010). Le tribù romane nelle colonie d'Asia Minore. M. Silvestrini (Ed.), *Le Tribù Romane: Atti della XVI e rencontre sur l'épigraphie (Bari 8-10 ottobre 2009)* içinde (ss. 367-371). Bari: Edipuglia.
- CIL 3. Mommsen, T. (1873). *Corpus inscriptionum latinarum: Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae Graecarum, Illyrici Latinae*. Berolini: Apud George Reimer.
- Cohen, G. M. (1995). *The Hellenistic settlements in Europe, the Island and Asia Minor*. Hellenistic Culture and Society 17. Berkeley: University of California Press.
- Cook, J. M. (1973). *The Troad: An archaeological and topographical study*. Oxford: Clarendon Press.
- Cooley, A. E. (2012). *The Cambridge manual of Latin epigraphy*. Cambridge: University Press.
- Cottier, M., Crawford, M. H., Crowther, C. V., Ferray, J.-L., Levick, B. M., Salomies, O. ve diğerleri, (Der.). (2008). *The customs law of Asia*. Oxford: Oxford University Press.
- Çelikbaş, E. (2010). *Parion Roma kolonizasyon sikkeleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Edmondson, J. C. (2015). The Roman emperor and the local communities of the Roman Empire. J.L. Ferray ve J. Scheid (Ed.), *Il Princeps Romano: Autocrate o magistrato? Fattori Giuridici e Fattori Sociali del Potere Imperiale da Augusto a Commodo* içinde (ss. 701-729). Pavia: IUSS Press.
- Engelmann, H., ve Knibbe, D. (1989). *Das zollgesetz der Provinz Asia*. EpigAnat 14. Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- Ergürer, H. E., ve Keleş, V. (2018). Parion tiyatrosunda bulunan gladiator graffitolari. *Tüba-Ked*, 18, 21-32.
- Esch, T. (2008). Zur frage der sogenannten doppelgemeinden. Die caesarische und augusteische kolonisation in Kleinasien. E. Winter (Ed.), *Vom Euphrat bis zum Bosporus, Kleinasien in der Antike, Festschrift für Elmar Schwertheim zum 65. geburtstag*. Asia Minor Studien 65(1) içinde (ss. 199-216). Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- Feuser, S. (2009). *Der hafen von Alexandria Troas*. Asia Minor Studien 63. Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- Fıstıkçı, A. (2015). *Alexandria Troas definesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

- Filges, A. (2010). Lebensorte in der fremde. Versuch einer bewertung der römisch-kleinasiatischen kolonien von Caesar bis Diokletian. F. Daubner (Ed.), *Militärsiedlungen und territorialherrschaft in der antike: Topoi-Berliner studien der alten welt* 3 içinde (ss. 131-154). Berlin: De Gruyter.
- Filges, A. (2016). *Münzbild und gemeinschaft: Die prägungen der römischen kolonien in Kleinasien*. Frankfurter Archäologische Schriften 29. Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- Freber, P. S. (1993). *Der Hellenistische Osten und das Illyricum unter Caesar (Palingenesia)*. Monographien und Texte zur Klasischen Altertumswissenschaft 42. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Ful, Ş. D. (2013). Yazıtlar. C. Başaran (Ed.), *Antik Troas 'ın parlayan kenti: Parion* içinde (ss.101-106). İstanbul: Ege Yayınları.
- Galsterer-Kröll, B. (1972). Untersuchungen zu den beinamen der städte des Imperium Romanum. *EpSt*, 9, 44-145.
- Grant, M. (1969). *From imperium to auctoritas: A historical study of aes coinage in the Roman Empire 49 B.C.–A.D. 14*. London: Cambridge University Press.
- Head, B. V. (1910). *Historia Numorum: A manual of Greek numismatics*. Oxford: Clarendon Press.
- Henderson, M. I. (1953). Reviewed work: F. Vittinghoff, römische kolonisation und bürerrechtpolitik unter Caesar und Augustus. *JRS*, 43, 138-141.
- IK 3. Frisch, P. (1975). *Die inschriften von Ilion*. Inschriften griechischer städte aus Kleinasien 3. Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- IK 6. Frisch, P. (1978). *Die inschriften von Lampsakos*. Inschriften griechischer städte aus Kleinasien 6. Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- IK 25. Frisch, P. (1983). *Die inschriften von Parion*. Inschriften griechischer städte aus Kleinasien 25. Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- IK 53. Riel, M. (1997). *The inscriptions of Alexandreia Troas*. Inschriften griechischer städte aus Kleinasien 53. Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- Imhoof-Blumer, F. (1883). *Monnaies Grecques*. Amsterdam: Johannes Müller.
- Imhoof-Blumer, F. (1884). Griechische münzen aus dem museum in Klagenfurt und anderen sammlungen. *NZ*, 16, 227-300.
- Imhoof-Blumer, F. (1890). *Griechische Münzen*. München: Verlag der K. Akademie.
- Katsari, C., ve Mitchell, S. (2008). The Roman colonies of Greece and Asia Minor. Questions of state and civic identity. *Athenaeum*, 96, 221-249.
- Keleş, V. (2013a). Yüzey araştırmaları. C. Başaran (Ed.), *Antik Troas 'ın parlayan kenti: Parion* içinde (ss.29-36). İstanbul: Ege Yayınları.
- Keleş, V. (2013b). Sikkeler. C. Başaran (Ed.), *Antik Troas 'ın parlayan kenti: Parion* içinde (ss. 193-196). İstanbul: Ege Yayınları.
- Keleş, V. (2017). Parion'da ele geçen Roma Dönemi kent sikkeleri. E. Dünder, Ş. Aktaş, M. Koçak ve S. Erkoç (Ed.), *Havva İşkan'a armağan: Lykiarkhissa* içinde (ss. 455-459). İstanbul: Ege Yayınları.
- Kornemann, E. (1900). Coloniae. *Real Encyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft* içinde (C. 7, ss. 511-588). Stuttgart: Metzler.

- Laffi, U. (2004a). Le colonie Romane con l'appellativo gemella o gemina. U. Laffi, F. Prontera ve B. Virgilio (Ed.), *Artissimum Memoriae Vinculum: Scritti di geografia storica e di antichità in Ricordo di Gioia Conta* içinde (ss. 235-254). Firenze: Casa Editrice Leo S. Olschki.
- Laffi, U. (2004b). La colonia Augustea di Alessandria di Troade. G. Salmeri, A. Raggi ve A. Baroni (Ed.), *Colonie Romane nel mondo Greco* içinde (ss. 151-164). Roma: L'Erma di Bretschneider.
- Laffi, U. (2007). *Colonie e municipi nello stato Romano*. Storia e letteratura: Raccolta di studi e testi 239. Roma: Edizioni di Storia e Letteratura.
- Le Bas, P., ve Waddington, W. H. (1870). *Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure 3*. Paris: Firmin Didot frères, fils et Cie.
- Magoffin, R. D. (1913). *The quinquennales: An historical study*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.
- Martin, K. (2013). *Demos-Boule-Gerousia: Personifikationen städtischer Institutionen auf Kaiserzeitlichen Münzen aus Kleinasien*. Bonn: Habelt Verlag.
- Meadows, A. (2004). The earliest coinage of Alexandria Troas. *NC*, 164, 47-70.
- Mionnet, T. E. (1830). *Description de médailles: Antiques, Grecques et Romaines*. Supplement 5. Paris.
- Mommsen, T., ve Krueger, P., ed. (1868–1870). *Digesta Iustiniani Augusti I-II*. Berlin: Apud Weidmann.
- MPR 4. Martini, R., ve Novella, V. (1992). *Monetazione provinciale Romana II: Collezione Winsemann Falghera, 4. Maximinus–Aemilianus*. Glax, Collana di Studi e Ricerche di Numismatica. Milano: Ennerre.
- MPR 5. Martini, R., ve Novella, V. (1992). *Monetazione provinciale Romana II: Collezione Winsemann Falghera, 5. Valerianus–Aemilianus–semi Autonome*. Glax, Collana di Studi e Ricerche di Numismatica. Milano: Ennerre.
- Öztürk, B. (2010). *Roma İmparatorluk Çağı Küçükasyası'nda Dionysos Kültü*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Palaz-Erdemir, H. (2004). Roma'nın Küçük Asya'da idari bir meselesi: Bağımsız şehirler. *Adalya*, 7, 171-180.
- Papenberg, I., ve Schrader, P. (1999). Geophysikalische untersuchungen im stadtgebiet von Alexandria Troas. *Asia Minor Studien*, 33, 37-84.
- Petzl, G., ve Schwertheim, E. (2006). *Hadrian und die Dionysischen Künstler: drei in Alexandria Troas neugefundene briefe des Kaisers an die Künstler-Vereinigung*. Asia Minor Studien 58. Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- Price, S. R. F. (2004). *Ritüel ve iktidar: Küçük Asya'da Roma İmparatorluk Kültü*. (T. Esin, Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi (1985).
- Ricl, M. (2000). Two new inscriptions from Alexandria Troas. *Tekmeria*, 5, 127-132.
- Robert, J., ve Robert, L. (1950). *Inscriptions et reliefs d'Asie Mineure*. Hellenica 9. Paris: Adrien-Maisonneuve.
- Römhild, J. H. (2011). Römische bürger in der Troas. *Asia Minor Studien*, 66, 199-216.
- RPC 1. Burnett, A., Amandry, M., ve Ripollès, P. P. (1992). *Roman provincial coinage I: From the death of Caesar to the death of Vitellius (44 BC–AD 69)*. London: British Museum Press.

- RPC 2. Burnett, A., Amandry, M., ve Carradice, I. (1999). *Roman provincial coinage 2: From the Vespasian to the Domitian (AD 69–96)*. London: British Museum Press.
- RPC 3. Amandry, M., ve Burnett, A. (2015). *Roman provincial coinage 3: Nerva, Trajan and Hadrian (AD 96–138)*. London: British Museum Press.
- RPC 9. Hostein, A., ve Mairat, J. (2016). *Roman provincial coinage 9: From Trajan Decius to Uranius Anthoninus (AD 249–254)*. London: British Museum Press.
- Salmon, E. T. (1969). *Roman colonization under the Republic*. London: Thames and Hudson.
- Sandys, J. E. (1919). *Latin epigraphy: An introduction to study of Latin inscriptions*. Cambridge: University Press.
- Sartre, M. (2001). Les colonies Romaines dans le monde Grec. Essai de synthèse. E. Dabrowa (Ed.), *Roman military studies: Electrum 5* içinde (ss. 111-152). Kraków: Jagiellonian University Press.
- Sayar, M. H. (2016). Tiyatro’da ölüm: Parion Tiyatrosu’nda gladyatör dövüşleri. C. Başaran ve H. E. Ergürer (Ed.), *Parion: Roma tiyatrosu 2006-2015 yılı çalışmaları, mimarisi ve buluntuları* içinde (ss. 201-208). Ankara: İçdaş A.Ş. Yayınları.
- Schwertheim, E. (1996). Inschriften aus Alexandria Troas, Antandros, Skepsis und Kebren. *Asia Minor Studien*, 22, 99-124.
- Schwertheim, E. (2004). Die ausgrabungen in Alexandria Troas im Jahre 2004. *Historisch-Archäologischer Freundeskreis e. V*, 21-28.
- Schwertheim, E. (2006). Bericht über die ausgrabungen in Alexandria Troas 2006. *Historisch-Archäologischer Freundeskreis e. V*, 5-9.
- Schwertheim, E. (2008). Neues zur frühgeschichte der römischen kolonie in Alexandria Troas. *Asia Minor Studien*, 55, 173-183.
- Schwertheim, E. (2016). Neue inschriften aus Alexandria Troas. K. Martin ve M. Blömer (Ed.), *Festschrift für Dieter Salzmann zum 65. geburtstag 2* içinde (ss. 749-757). Greven: Scriptorium.
- SNG Cop. Mysia. (1945). *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of coins and medals, Danish National Museum, Copenhagen: Mysia*. Copenhagen: Eina Munksgaard.
- SNG Cop. Troas. (1945). *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of coins and medals, Danish National Museum, Copenhagen: Troas*. Copenhagen: Eina Munksgaard.
- SNG France 5. (2001). *Sylloge Nummorum Graecorum, France, Département des Monnaies, Médailles et Antiques: Mysie*. Paris: Bibliothèque Nationale de France.
- SNG München Troas-Lesbos. (1991). *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Staatliche Münzsammlung München 19: Troas-Lesbos*. München: Hirmer Verlag.
- SNG Turkey 3. Tekin, O., Altınoluk, S., ve Körpe, F. (2009). *Sylloge Nummorum Graecorum, Turkey 3, Çanakkale Museum 1: Roman provincial coins of Mysia, Troas etc., 3*. Istanbul: Turkish Institut of Archaeology.
- SNG Turkey 4. Tekin, O., ve Erol-Özdizbay, A. (2010). *Sylloge Nummorum Graecorum, Turkey 4, ancient coins from Mysia, Troad and Aeolis in the Collection of Selçuk Tanrıku*. İstanbul: Turkish Institute of Archaeology.
- SNG Turkey 9. Tekin, O., ve Erol-Özdizbay, A. (2015). *Sylloge Nummorum Graecorum, Turkey 9, The Özkan Arıkan Türk Collection 1: Troas*. İstanbul: Turkish Institute of Archaeology.

- SNG Tübingen Mysien-Ionien. (1989). *Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Münzsammlung der Universität Tübingen 4: Mysien und Ionien*. München: Hirmer Verlag.
- SNG v. Aulock, Mysien. (1957). *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Sammlung von Aulock, Mysien 4*. Berlin: Gebr. Mann Verlag.
- SNG v. Aulock, Troas. (1959). *Sylloge Nummorum Graecorum, Deutschland, Sammlung von Aulock, Troas, Aeolis, Lesbos 5*. Berlin: Gebr. Mann Verlag.
- Takmer, B. (2013). Anadolu'nun önemli tarihi yazıtları 4: Lex Portorii Provinciae Asiae (Asia Eyaleti Gümrük Yasası). V. Çelgin ve N. E. Akyürek Şahin (Ed.), *Eskiçağ yazıtları: 4* içinde (ss. 103-206). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tameanko, M. (2002). Alexandria Troas. City of the 'Mouse God'. *The Journal of Classical and Medieval Numismatic Society*, 3(3), 125-139.
- Tenger, B. (1999). Zur geographie und geschichte der Troas. *Asia Minor Studien*, 33, 103-180.
- Vigorita, T. S. (2009). Gaio e l'ius italicum de Alessandria Troade. O. Behrends, M. Avenarius, R. Meyer-Pritzl ve C. Möller (Ed.), *Ars Iuris: Festschrift für Okko Behrends zum 70. geburtstag* içinde (ss. 507-513). Göttingen: Wallstein Verlag.
- Vittinghoff, F. (1952). *Römische kolonisation und bürgerrechtspolitik*. Mainz: Verlag der Akademie der Wissenschaften und der Literatur.
- Weber 3. Forrer, L. (1975). *Descriptive catalogue of the collection of Greek coins formed by Sir Hermann Weber M.D. 1823-1918, Greek coins: Asia-Africa, 3/2*. New York: Attic Books LTD.
- Weiß, P. (1996). Alexandria Troas: Griechische traditionen und mythen in einer römischen colonia. *Asia Minor Studien*, 22, 157-73.
- Zahrnt, M. (1988). Vermeintliche kolonien des Kaisers Hadrian. *ZPE*, 71, 229-249.
- Zumpth, A. W. (1850). *Commentationum epigraphicarum ad antiquitates Romanas Pertinentium*, Berolini: Duemmler.